

PŁOT (175) *sb m*

o jasne.

sg *N* płot (23). ◇ *G* płotu (22), płota (14); -u *BierEz*, *BielŻyw*, *March*³, *LibMal* (2), *RejWiz* (3), *OrzQuin*, *ModrzBaz*, *SkarŻyw*, *NiemObr*, *GostGospPon*, *SarnStat*, *SkarKaz*; -a *ZapWar* (4), *LeovPrzepSamb*, *CzechEp*, *PaprPan*, *KochPieś*; -u : -a *RejRozpr* (1:1), *RejKup* (2:2), *UstPraw* (2:1), *RejZwierc* (1:1), *CzachTr* (1:1). ◇ *D* płotu (1). ◇ *A* płot (28). ◇ *I* płotem (29); -em (-4), -(e)m (25). ◇ *L* płocie (6). ◇ *pl N* płoty (5). ◇ *G* płotów (11); -ów (2), -(o)w (9). ◇ *A* płoty (23). ◇ *I* płoty (6), płotami (1), [płotmi]; -y : -ami *SarnStat* (2:1). ◇ *L* płoci(e)ch (6). ◇ [du *I* (*cum nm*) płotoma *TomZbrudzBrul Num* 22/24.]

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI – XVIII w.*

1. Ogrodzenie wykonane z wbitych w ziemię kółków drewnianych połączonych żerdziami lub murowane z kamienia; *saepes PolAnt*, *Mącz*, *Calep*, *Vulg*, *JanStat*, *Cn*; *maceries Mącz*, *PolAnt*, *Cn*; *saeps Mymer*¹ *Cn*; *saepimentum Calep*, *Cn*; *saeptum Modrz*, *Cn*; *lorica*, *loricula*, *pluteus*, *saepimen Cn* (171) : yakom ya yana pthaka szbyl thedy kyedy my szyą nyedal lupycz kyedy my szerdzy szplotha bral *ZapWar* 1513 nr 2133, 1502 nr 1932, 1505 nr 1949, 1510 nr 2075, 1513 nr 2147, 1522 nr 2279 [2 r.] (12); Lifzká [...] Do płotu fie przybliżała/ By go rychley przeszkoczyła. *BierEz* H4v; *Mymer*¹ 31; *March*³ V8v; *LibMal* 1543/76, 1544/93, 1545/94v, 1549/149; *RejRozpr* I2; Bo i wol gdi fie powaly Tedi flabi plot obali *RejRozm* 400; Bo puść ty owcę zdrową gdzye párfzywa będzie/ Vźrzyłz á onác o płot chodząc grzbyetem gędzye. *RejWiz* 59v; Więc rzeká pyěkna płynie tuż pod fámym płotem *RejWiz* 65, 23v, 42v, 55v, 56, 92 (9); *UstPraw* G4 [3 r.]; *RejFig* Bb8v; *OrzRozm* Q4; Kto kopa doł/ wpada do niego/ á kto płot rozbiera/ vkaři go wąż. *BielKron* 81v; Gralla, Pálcát álbo drażek którym fie ydác podpieraýa/ też o którym przes płoty álbo rowy skaczą. *Mącz* 148b, 156d, 383d, 384d, 445d; *RejZwierc* 18v, 31v, 61, 91; *BudBib Mich* 7/11, I 457c marg; *ZapKościer* 1585/53v; Włofzy/ płoty koło Winnic czynili *StryjKron* 31; *Calep* 949a, 969b [2 r.]; *GostGospPon* 170; Bo płot ná roléy, y roléy bróni iáko y miedzá. *SarnStat* 677, 470 [2 r.], 644, 677 [3 r.], 742, 1308, 1310; CZáfu iednego fiedząc fkowronek ná płocie/ Vyźrzy á chłop fię wala by świniá we błoćie. *CzachTr* K4, K3v [2 r.], K4v; *KlonWor* 25; [Stetit (Angelus) zařtanovil fze in angustiis duarum maceriarum myedzi dvyema plothoma czafłnymy. *TomZbrudzBrul Num* 22/24; gdzież fłufza wiedźieć/ iż tákowa grodzą z tarnia iefł pożyteczna tylko dla fzkod/ áby było takim płotem zámknienie iteż obwárowanie ogrodá. *Cresc* 1571 144; *Volck Rrr*].

W *połączeniach szeregowych* (3): *FalZioł* I 39c; *Hedera herba* ab haerendo dicta, Ziele záváždy fie zielenieýace o fwey mocy ftać nie może/ ále po murzech po płociech tyczách álbo co blyfzfzego má pniefie precz ná wyfz w zgorę. *Mącz* 154a; Óftrozenie/ dyłowanie/ ogrodzenie/ y wfzelákie płoty máią bydź rowne *GostGosp* 48.

W *porównaniach* (15): *RejPs* 90; Szli dáley y vźrzeli gay piękny zyełony/ Zewfzech ftron iáko płotem rożá ofádzony. *RejWiz* 23v; Y Coż po twym żywocie/ iefli nie mařz cnoty/ Iákoby gdzye piękny fad/ á ognie płoty. *RejZwierc* 133v, 10; pewnieby ow motyliczká przegrał co fkaçze iáko kozieł po płociech. *RejZwierc* 164; *PaprPan* A4v; *ModrzBaz* 103v; fędziowie zapláty y dárow czekáią: możni przewodźić myřli fwoie chćá. Nalepřzy miedzy nimi/ przedfię kole iáko ćierźnie z płotu.

SkarKaz)(3. Cf »dzierzyć się jako płotu«, »dzierzyć się jako pijany płotu«, »płotem ogrodzić«, »jako płot zachwiany«.

W charakterystycznych połączeniach: *płot czynić (uczynić) (2), łamać, obalić, pobrać, podnieść, przełomić, rozbierać, roztrząść, skazać, płot na kolech dębowych i sosnowych, nadobny, ogniły, pewny, słaby (2), stary, stawiony; płot na rolę; płotu dawność, kształt, pobranie, popalanie, porąbanie; podle płotu leżeć; u płotu stać, z płotu pozdejmować (zjąć) (2), ukraść, zlecieć (2); z płotu belka, cierni, żerdź (2); o płot opierać się; przez płot rość, skakać; pod płotem płynąć; za płotem dyszeć, wyć; na płocie [co] pojmać, siedzieć (2); po płocie mknąć, piąć się, skakać, wieszac się; przy płocie dybać, rość.*

Przysłowia: Nie wżyłscy z iednym łzczęściem ná świát fye rodzą/ Szérzény iedni/ niż drudzy/ łwe płoty grodzą *KochPieś* 17; *PudłFr* 47.

[áby [...] to wiedzieli/ żeć to iuz látá nie oné/ [...] które złotými álbo tłuftými zwano/ kiedy wżyłtko by cielętá igrało/ álbo iáko báby plotá/ kiedy z kiełbas płoty pleciono/ á półciámi y gomołkami domy pobijano *JanWróz* 24 (*Linde*).]

Zwroty: »płotu dzierzyć się; dzierzyć się, trzymać się, chwytać się jak(o) płotu(-a)« [*szyk zmienny*] (3;1:1:1): Takich przodkow názych bedziemyli łie trzymać iáko płotu (opuściwłzy plotki infze y zabobony) zaiłte nieuštápmi w wierze krzełcianłkiej. *BielŻyw nłb* 9; *RejRozpr* F4v; A toć rádze plotu łię dzierz Chczelłly traphycz we wrota *RejKup* b2, o3, ee7v; *RejWiz* 11; [Dzyerz łie [*ślugo*] iák płotá Páná pirwłzego/ Nie frymárcz łie co Rok ná infzogo. *WirzbGosp* D].

»dzierzyć się, [trzymać się] jako (a. by) pijany płotu(-a)« (2): *RejKup* f8v; á dzierz łie tego mocno iáko pijány płothá *RejZwierc* 38v; [boś ty wżytek twóy przekład z Bibliiéy Brzélkiéy wzięł/ włzędzie łie iey trzymáiac iáko piiány płotu *ŁaszczRecepta* 10].

»płotem ogrodzić (a. przegrodzić, a. obwieść, a. opleść itp.), (jako) ogrodzony (a. obtoczony); płot zagrodzić (a. grodzić, a. [ugrodzić]); płotu (za)grodzenie itp.« = *saepem circumponere PolAnt; circumdare, saepem interponere, saepire Mącz; obsaepire Calep; saepem circumdare Vulg; saepes ponere JanStat* [*szyk zmienny*] (10:3;5;4): yakom ya nyeprzygrodzyl Czasczy zyemye vczczywego y slachethnego Stanisława Gylewycza na gymyenyv pyalaskowye plothem Chrosczyanym na kolyech dąbowych y szosznowych *ZapWar* 1529 nr 2356, 1504 nr 1917, 1523 nr 2222, 1525 nr 2157 [2 r.], 2158, 1528 nr 2529, 1532 nr 2470; *RejWiz* 64v; *UstPraw* G4; *BibRadz Matth* 21/33; Circus, Kres, Okrąg/ też mieyłce płotem álbo murem obtoczone/ yáko w Rzymie było mieyłce do łzirmowánia. *Mącz* 54c; *Circundare et sepire, Ogrodzić/ płotem obwieść. Mącz* 383d, 499a; *BudNT Mar* 12/1; chrołt ná grodzenie płotu wiozłá. *SkarŻyw* 403; Iáko kwiat pewnym płotem roście ogrodzony/ [...] Táłke y Pánná/ póki trwa nie nárułzoná/ Póty łáłką przyiációl łwych ielł obdárzoná *KochEpitCat* 110; Obsepio – Płotem ogradzam. *Calep* 716b; *WujNT Matth* 21/33, *Mar* 12/1; *SarnStat* 677; *KlonWor* 4; [*Cresc* 1571 144].

[»płot pleść; płot upleciony« [z czego]: Bo iedni ie [*winnice, ogrody, role*] przekopámi okopuią/ drudzy płotni z kolá y chrołtu vplecionymi: drudzy zás ofadzáiá tarnim/ álbo iákim infzym drzewim. *Cresc* 1571 142 (*Linde*); *JanWróz* 24 (*Linde*).]

»o płot siedzieć« = *sąsiadować* (1): Ielł tu pan Pácifikus wnet iedno przez gorkę/ [...] Podle niego pan Díłzkret iedno o płot łiedzi *RejWiz* 67.

»za płot wywlec« = *pozbyć się* (2): Szkápye też nie máłz co dáć byegay w picowánie/ Y ten też fínadź nie dobre będzie miał wyfápanie. Bo po kóftki we błocie/ á ná grzbyecie fádno/ A też go potym zá płot będzie wywlec fínadno. *RejWiz* 72, 191.

Wyrażenia: »płot chrostowy (a. chrościany), [z chrostu]« [*szyk 1:1*] (2): *ZapWar* 1529 nr 2356; Virgeam sepem interponere, Chróftowym płotem przegrodzić. *Mącz* 499a; [*Cresc 1571 142 (Linde)*].

»płot kamienny« (1): Maceria et Maceries, paries sive murus vel congeries lapidum in unum compactorum sine caemento, Mur á Płot [!] kamienny bez wapná tylko z kámienia fátawiony. *Mącz* 202c.

»pogrzebion pod płotem« (1): Pewnieby był pogrzebion [*starzec*] gdzie w gnoiu pod płotem/ Náćirpiawfzy fie wieczney nędze fwey s kłopotem. *HistLan* F.

»płotu rozgrodzenie« (1): Stáfzek odpowiedział/ iż ten Fráncífzek [...] przez dwie lećie milczał/ y nigdy go nie nápominał namnieyfzym fłowem płotu do rozgrodzenia [*lege*: do rozgrodzenia płotu] [*pro sepibus praenotatis amovendis JanStat* 1113]. *SarnStat* 678.

»jakó płot zachwiany« (1): BOgu duzfá vfa moiá/ [...] Nie boię fye z żadnéy ftrony. Dokąd ná mie poiedziećie? Sámi wrychle ták pádniecie/ Iáko pochyloné ściány/ Albo iáko płot záchwiany [*tanquam parieti inclinato et maceriae depulsae Vulg Ps* 61/4]. *KochPs* 88.

Szereg: »mur i (a, albo) płot« [*szyk 3:1*] (4): Minae sunt etiam eminentia murorum, Wychodzące końce z murów álbo z płotów. *Mącz* 222a, 54c, 202c; Celidonia ma lift podobny Dębowemu/ [...] przy murzech y przy płóćiech rádo roście. *SienLek* 64. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

Wyrażenie przyimkowe: »za płotem« = *niezauważony* (1): Ale kto ma pieniądze/ ten ma wfzytko w rękú. [...] Nie dźiw tedy/ że ludzie cífną fye zá złotem/ A Poétá flucháčzów próznych [*lege*: próznych] gra zá płotem *KochMuza* 25.

Przen (48) : *RejKup* d7; w wielkíey Polfce y w Słáfkú/ [...] fiodmego dnia Márcá thopiá Márzánę vbrawfzy iáko niewiálfę/ wyfzedfzy ze wfli fpiewáiąc: Smierć fie wije po płothu fzukáięcy kłopotu etc. *BielKron* 344; *CzechEp* 327; (*nagł*) Dzyeciártkowfki z Obertiná. (–) TEgo domu ná fwiecie tylko fie cień błąka/ [...] Acz koły wylamano koło tego płotá/ Ale w iego defzczuľce miefzka cáła cnotá *Paprpán* H2v; Gdy inne z błédney źiemie w Niebo pozfły Cnoty/ Tá [*nadzieja*] fię nam wđdy wftrzymáá iednáź miedzy płoty *RybGęfli* B; Więc ich [*heretyków*] wyciągnąc z opłotkow/ więc ie z ciernia wywlec. Na płóćiech vwięzli/ y niechcą áby ich przymufzano. *WujNT* 256.

Fraza: »ledwe płot nie gore« = *niebezpieczeństwo jest blisko* (1): O cudzych fie nowinkách z dáleká pytamy/ Nam ledwe płot nie gore á wđdy nie nie dbamy. *RejZwierc* 253.

Zwroty: »około płotu chodzić, iść podle płota« = *iść bezpieczną drogą* (1:1): Zmieniá fye nálfze ftany. dobrze fye ták rządzą. Lepiey iść podle płotá. widzę gdzie mam chodzić. Ach/ to wielka ślepotá, nie trzeba mię wodzić. *LeovPrzepSamb* b4; *NiemObr* 30.

»płot grodzić« (1): Przyfzli Pogáni z vlic y z roftáiw: niechże też przyidą haeretycy/ á tu naydą pokoy. Bo ktorzy płoty grodzą/ ćić rozdzielenia fzukáią. *WujNT* 256.

»około płota harcować« = *czyhać* (1): A my fwoie [*harcownicy = świat, ciało, diabła*] tuż wfátawicznie około fiebie mamy/ á tuż záwđdy około nálfzych płotow hárcuią/ á wđdy o nich żadney pieczey nie mamy. *RejZwierc* 114v.

»pod płotem leżeć« = *być znieważonym* [szyk zmienny] (2): Pafterze ych [kościółów fałszywych] zapamiętawfzy vrzędu fwego łamy fię paffą y zowa fię kościolem pozeraiąc maiętnoſcy vbogiego kołcioła zywego/ á kołcioł zywy nędze cirpy podpłotem leząc *SeklKat* Q3, L2v.

»mieć [co] około płota« = *mieć coś w pobliżu* (1): Obácźże káždy/ iefliże iuz tey źwierzyny [nieprzyjaciół] dofyć nie mamy/ y w oborach náfzych y około płotow náfzych. *RejZwierc* 189.

»przełamywać płoty« = *otwierać drogę* (1): IA Cnotá łzczeńciem coffam/ iam iefł bicź niecnoty/ Ia ludźiom przelámuię ná wierzch Niebá płoty *RybGęśli* C2v.

»puścić się płota« = *być śmielszym* (1): Wyłtař ty coſ ciągał kotá/ A puſć fye ná chwilę płotá: Vchowa cię dźiſ Bóg łzkody Bo tu opodal do wody. *KochSob* 59.

»przez płot skoczyć« = *zniknąć* (2): To iuz táń [gdzie służba kradnie] więc nieſporo byſ nabárzyey tłoczył/ Bo iednego [worka] dofypieř drugi przez płot łkoczył. *RejWiz* 57v, 12v.

»płot ugrodzić [z czego]« = *otoczyć się* (1): Táķże teź ty s Swiniámi/ y s tymi Kozámi/ Chodziřz/ á chłopi ná cię/ dybią s łiekierámi. Ale kiedy nadobny/ płot vgrodziřz s cnoty/ Wnet odwiemym pocźciwoſć/ łtánieć przedewroty. *RejZwierz* 133v.

[»za płot wymietać (a. miotać), zarzucić« = *marnować*: Nuź owi/ kłórzy [...] w rozdawániu hoynym fwoim/ nie ludzkoſci/ ále hárdéy fwéy dumie dogadzáią [...]: Izaź tákowi ludźie [...] dobrodźieyftw fwych zá płot nie miecá *SenekaGórn* 49 (*Linde*), 78, 290 (*Linde*).]

»zostać za swym płotem« = *nie wtrącać się do cudzych spraw* (1): zołtań zá fwym płotem [!] Krołu: inne łą grńnice Krolewfkie/ inne káplńńskie. *SkarŻyw* 91.

Wyrażenia: »dziurawy płot« = *dyby* (1): [złodziej] Cźęłto w drewniáney ſięci y w dźiuráwym płocie V więźnie [!] więc nieborak/ y bywa w kłopoćie. *KlonWor* 38.

»koł płotu tego, [koł jednegoż płota, z tego płotu koł]« = *taki sam* (1): Nie mówię tego ku zelżywoſci Rycerftwá Polfkiego/ vchoway tego Pánie Bo że/ bom teź łam iefł kól płotu tego/ iáko ono mówią: Su^m os de ofibus, et caro de came hac. *OrzQuin* F4; [Hic de grege illo est. To z tego płotu koł. *TerentMatKęł* K7v; *Otwin(?)Erot* 69].

a) bibl. W przekładach i aluzjach do *Ier* 5/25, *Ps* 79/13 (15) :

Zwroty: »opieść, ogrodzić płotem« [szyk zmienny] (2:1): Iżem iá łpráwił winnicę miłemu fwemu/ y opłotłem iá płotem/ y ogrodziłem iá murem *RejPos* 59v, 60v; *ArtKanc* K5.

»rozgrodzić, skazić, rozrzucić, rozpleść, popsować płot; rozrzucony płot« [w tym: czego (10), około czego (2)] [szyk zmienny] (3:3:2:2:1;1): Y cźemużes miły panie skaził płot iey [winnicy] [ut quid destruxisti maceriem eius] á depczą y kaźą iá włziti ktorzi idą drogą. *WróbŻołt* 79/13, cc2; *RejPs* 120v; *LubPs* S3v; A thák ia teź tho chcę okázác co mam nád nią [winnicą] vcźynić: Roſpłotę płoty iey/ á rozwáłę mury iey/ á dam iá zeźrzcć źwirzętom dzikim. *RejPos* 60, 61, 123; *RejZwierc* [193]; *KochPs* 121; *ArtKanc* I16v, K5v [2 r.].

Szereg: »płot i mur« (3): Słuchayże dáley co tu o tey winnicy fwoiey przez Proroká powiedał: Iżem ia iá opłotł płotem y ogrodził murem *RejPos* 60v, 59v, 61.

b) Metonimicznie: sprawa sądowa o płot (1) : Izaźby ty kozy/ ty płoty/ ty łpáſi nie mogły domá álbo ná wiecach zołtác? *RejZwierc* 189v.

c) Obrona; obrońca (9) : Skaziłeś wżytki płothy iego [sługi twego] [destruxisti omnes sepes eius] á twierdzą iego położyłeś w łtrach. *WróbŻołt* 88/41, ee5v; *RejRozpr* K3; iákiż tho wżdy rozum/ y iákaż to rádá/ Máiąc płoty gotowe/ od złego łafiádá/ Wolá áby tám Wilcy/ Kozy drapyąc wyli/ Niżby łie zacni ludzie/ y páńłtwa/ mnożyli. *RejZwierc* 110; A przetho pan Bóg mówi v Ezechielá proroká/ o żydach: Szukałem miedzy nimi mężá/ kthóryby płothem był/ á łtánął przeciwko mnie/ dla źiemie ábych iey nie rołprałzał *BiałKat* 146.

Zwroty: »płotem ogrodzić« (1): [św. Piotr z Werony] włtąpił w zakon S. Dominika/ [...] chcąc mocnym płotem/ ábo raczey murem ogrod dułze łwey/ w ktorym cnoty łwięte łzczepił/ ogrodzić. *SkarŻyw* 371.

»rozmiotać płot« (1): Przewrociłeś on tełtáment łługi twego wiernego/ [...] Rozmiotałeś płoty iego iteż mocne obrony [*Destruxisti omnes saepes eius Vulg Ps* 88/41] *LubPs* T5v.

»za [czyim] płotem siedzieć« = *być odgrodzonym od nieprzyjaciela przez państwo ościenne* (1): [wojewoda wołoski powiedział:] iż nyewiem czo łye myli boze dzyeye yz ye⁸⁰ k.m. baczacz [...] czofye dzys temv poganjnv okvpvye nycraczi mye nyczim włpomocz a tho łna yednak za mim vbogym plothem szyedzą *LibLeg* 11/13v.

Szeregi: »płot albo mur« (1): *SkarŻyw* 371 cf »płotem ogrodzić«.

»płot i obrona« (1): *LubPs* T5v cf »rozmiotać płot«.

»zawoza albo płot« (1): Zelázo y miedz obow twoiá [*ferrum et aes calceamenta tua*] (marg) Albo záwozá [!] twoiá álbo płoth twoy. (-)/ á iáko dni twoie łiá twoiá. *BudBib Deut* 33/25.

d) Przeszkoda (1) : Ale gdibychmy łobie łpołu á wiernie pomogli/ nie byłoby ták mocnego płotu ktorzyby nam zágrodził do porzádku á do dobrego Koronnego/ ábychmy go przełomic nie mieli *RejZwierc* [193v].

a. Służący do celów wojskowych (2) :

Wyrażenie: »pleciony płot« = *zasieki* (1): *Concaedes – Plieczioni płot. Calep* 230a.

[**Szereg:** »jastki i płoty, płot albo jaszczki«: Gdzieby nieprzyziáciel chciał przez łowite przekopy łuche ku łzturmu iść/á chciał ábo ludźmi abo chrołty zámiotác á zrownác/ máią iáłtki y płoty czynić wárłtkie nád przekopy/ á ták zákopác nie może/ iákoby kraty dźiáłác. *ŁaskiSprRyc* C2, C.]

Przen: *W antropomorfizowanym opisie gry w szachy* (1) : Pełno iey [łmierci] włzędy/ rwie łie y w namioty/ Przez gęłte wozy/ przez wáły/ przez płoty. *KochSz* B3v.

2. [Żywopłot: Może też być ielzłcze inákłzy płot z tákowego łádzienia drzew álbo płonek iákich zwłáłzczá około dworow álbo łolwárkow ná moc y ná trwáłość *Cresc* 1571 144; wierzchnie obłádzienie [...] ma być łádzono z drzew więłtłzych ktoreby rychłó rołły/ [...] ktore gdy się przyymá/ tedy trzećie⁸⁰ roku łatorołłi iednego drzewá z drugim/ áby ták on płot mięźłzał/ gdyby łię iedná gáłáz z drugá plotłá zrałtáiąc. *Cresc* 1571 145, 145.]

3. Przegroda na rzece w kształcie kraty, służąca do łowu ryb; saepes JanStat (3) : Nie płotámi/ ále łięćiami [*non sepibus, sed retibus JanStat* 1099] ryby łowić trzebá. *SarnStat* 682, 917.

Szereg: »jaz i płot« (1): rzeki łá zámkńioné łázy gęłtými/ y płoty [*obstraculis multis, et sepibus JanStat* 1098] *SarnStat* 917.

4. *Tratwa* [z czego] (1) : A gdy fię nád Wilią wżyfcy [*wojsko litewskie*] ściągñeli/ wnet z wielkich kłódzin poczynili płoty/ ná ktorych koláffy y wżyfko woienne narzędzie/ nie długo tráctuiąc/ przeprawili *StryjKron* 265.

Synonimy: 1. mur, ogrodzenie, parkan, przegroda; a. jazki; 3. jaz; 4. płet, trafta.

Cf **PRZEŁOMIPILOT**